

# Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

## Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min  
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...  
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Be-reshit

**Shelomoh ben Yitshaḳ**

**Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]**

T

**urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10050**

ד

י וילבשם: פ כב ויאמר יהוה אלהים  
 הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע  
 ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים  
 ואכל וחי לעלם: כג וישלח יהוה  
 אלהים מנון ערן לעבד את האדמה אשר  
 לקח משם: כד ויגרש את האדם וישכן  
 מקדש לגן ערן את הכרבים ואת להט  
 הזרע המתהפכת לשמר את ערן  
 החיים: ס א והאדם ידע את חנה אשתו  
 ותהר ותלד את קין ותאמר קניתי איש  
 את יהוה: ב ותסף ללדת את האחו  
 את הבל ויהי הבל רעה צאן וקין היה  
 עבד אדמה: ג ויהי מקץ ימים ויבא קין  
 מפרי האדמה מנחה ליהוה: ד והבל  
 הקיב גס הוא מבכרות צאנו ומחלבתו

כב ויאמר יהוה אלהים הא אדם הנה יחיד  
 בעלמא מיניה למידע טוב וריש וכעין  
 דילמא יושטי ידו ויסב אף מאילן חניא  
 ויכול ויחי לעלם: כג וישלח יהוה אלהים  
 מנינתא דערן למיפלח את אדמתא דאיתנסיב  
 מתמן: כד ותרד ית אדם ואשריה  
 מלקדמין לגינתא דערן ית פרוביא וית  
 שגן חרבא דמתהפכא למישר ית  
 אוכה אילן חניא: א והאדם ידע ית חנה  
 איתתיה וצדיא וילידת ית קין וצמרת  
 קניתי גברא מן קדם: ב ואוסיפת  
 למילד ית אחוהיה הבל והנה הבל רעה צאן  
 וקין הנה גבר פלח בארעא: ג והנה  
 מסוף יומין ואיתי קין מאיבא דארעא  
 תיקרובתא קדם: ד והבל איתי אף

וישיע

הוא

רשי

עוק - ו"א דבר הבא מן העור כגון צמר הארנבים שהוא רך וחס ונעשה להם כתמת זמנו - (כב) (כב) היה כאחד ממנו  
 כרי הוא יחיד בתמותו כמו שאנו יחיד בעליונים וזה הוא יחידו לדעת טוב ורע מה שאין כן בכמה חיות: ועתה פן ישלח ידו  
 ומשיח לעולם כרי הוא קרוב להטעות הכריות אחריו ולעורר אף הוא חלוה - ויש עדרו אגדה חבל חין מיוספין על פשוטו: (כד)  
 בוקרם לגן ערן - כמורחו של גן ערן חן לנן: את הכרובים - מלאכי חבלה: ההרבה המתהפכת - ולה להט לאיס עליו  
 מלכנוס עור לנן - תרגום להט שכן כמו שכתב בסנהדרין ופלגון לנן לפ"ה ומה ומה דשי אגדה וואני חיי כא חלל לפשוטו: (א)  
 והאדם ידע - כבר קודם כענין של מעלה קודם שחטא וטרד מנון ערן וכן הדרין והלדה שאם כתב וידע אדם כמותו שלאחר שטרד היו  
 לו כניס: (כג) קין - על שם קניתי: את ה' - כמו עס ה' כשברא אותי ואת אימי לכדו בראנו חבל כזה שותפים חנו עמו (גדה לא):  
 את קין את אחיו את הבל - ג' איתם רכויי הם מלמד שתאחזה מולד עס קין ועס ככל גולדו שתיים לכך כאלו ותוסף (כ"ד): (ב)  
 רועה צאן - לפי שנתקללה האדמה פירש לו מעבודתה: (ג) מפרי האדמה - יין כגורו ויש אגדה שאומר ורע פשוטו היה (כד)  
 אחר עפרי עתה שכל לידו לא טוב ולא מוכתר): (ד) וישע - ויטן - (וכן לא שעה אל מנחתו לא פנה זקן (שמות ה')  
 חל

באר רחובות דקדוקי רשי

ישפן הוא לשון התרגום: כ"כ דקשה לרש"י דהוי לוייתב כתנות עור כמורק תחת הכ"ף דלויי שם נפרד כל"א (העשירי  
 דיה דלויין חיים הויט) כמו ויעש לאהבן כתנות ומדכתיב בקיץ תחת הכ"ף על כורחך יורה השינוי ענין הדבוקות לכך דרש חזק חלקים  
 כמפורן היו מדוכקים על עורן (גלאט אזוויא דיה כעגיל פון חיר הויט זעלבסין) ואידך דרש דבר חבל מן העור דהיינו צמר הארנבים  
 (העשירי טון וחלל דיה דא קומן פון הויט) וזיך ספיר לשניהם ענין הדבוקות: (כג) כתבו המדקקים כי שלשה זיני עבר המה  
 דאזון עבר וכבר נשלים מה ידע כלמין חשכטו (ער האט לאנג גוויסט) וכלשון לטיין (בלוטקוואס פרפעקטוס) \* שני כאשר יבוא  
 אל העבר הכשר נשלים מלת הנה או מלת עתה או מלת נא או נקרא עבר העתה נשלים כמו ערה ידעתי כל"א (חין הכ  
 אינזכר גוויסט) וכלשון לטיין (פרפעקטוס) \* שלוש כאשר יבוא העתה עס וי"ו הכיפוך או נקרא עבר הכלתי נשלים מה יודע  
 כל"א (ער האלט גוויא חין וויסן שפט ענטהלט חיקס גאר ווינג) וכלשון לטיין (חין פער פקטוס) וזה שכתב רש"י חילו כתיב וידע  
 בוי



כב ואמר יי אלהים למלאכי די משמיין קדמוי הא ארם הודי יחידי בארעה היקמא דאנא יחידי בשמי קרומא  
בעמדין לסיקום כמה נרעין למפרשא בין טב לכיש אלו  
גשר סעוואתא בקדמיה אית דווא מי נמיים באילן סמיא עד

ירושלמי

ויגרש וסכר רת אדם וצשרי יקר ישבנמיה מן לקמין  
מסנתה לנמקא רעון ומעילמי סכין קרוביא קדם עד לא  
גברא עלקמא סכין עלפין שגין גרא אובייתא וצרקון  
גיהנם ונגהא דעון אמתו נמקא דעון לצדמיה דייקלון  
והפיקון מן פירי אילנא על דנטרו סעוואתא דאובייתא  
בעלקא דדון אתתון גיהנם לרשישיא דהיא מרמיא לתקבא  
שנוגא אכלה מתרין סטרה אמתו נמקא דיקון דתירא  
וגיקרין מבצקו לרשישיא להתשבע בהון לעלקא דאמי  
על דקא נטרו ומקוואתא דאובייתא בעלקמא דהו ארם  
אילו דמיא היא אובייתא כל דנטר לה בעלקמא סכין סר  
מי נמיים באילנא דמי טבא היא אובייתא לפלחה בעלקמא  
דדון היך פרי אילו דמיא לעלקמא דאמי : הלא הלא  
אין מיטיב עיקר בעלקמא דדון ישחרי וישחבן לך  
לעלקמא דאמי ואין לא מיטיב עובד בעלקמא דדון לייס  
דיקא כבא חטאך גטיר ועל חרע לבא רביע גבס בידך  
מסריה לרשותיה דייקא בישא ואף מחו שליט ביה בין  
למניין בין למחטי : ואמר קון להקל אחרי איתרא  
וניפיק לאפי ברא ונתרה פד נפקי פרוהוין לאפי ברא עני  
קון ואמר להקל אחרי ליתרין וליתבין ולית עלם איתחן  
ולא

בעמדין לסיקום כמה נרעין למפרשא בין טב לכיש אלו  
לעלמין נכדון עד דלא גטר מרה דפקדמא נגזור על אורי  
ונטרניה מן נמקא דעון קדם עד לא יפשוט ידיה ויסב מן  
פירי אילו סמיא קמא אין אכיל דווא מיניה הני מי נמיים  
עד לעלמין : כג וברכיה יי אלהים מנטרא דעון  
ואל ותיב בטור מוריה למפלח רת אמתא דאחברי  
מפסן : כד וסוד ערדאדם מודאשרי יקר ישבנמיה  
מן לקמין בין סכין קרוביא קדם עד לא ברא עלקמא ברא  
אובייתא אמתו נמקא דעון לצדמיה דייקלון והפיקון מן  
פירי אילנא על די פלחו בתייהו באילפן אובייתא בעלקמא  
דדון ונקימו פקוואתא אמתו גיהנם לרשישיא דמירללא  
לחריבא שגינא אכלה מתרין סטרו אמתו נמקא דיקון  
דיגור וניסרין דאשתא למבדו בהו לרשישיא דמירר בתייהו  
באילפן אובייתא טבתא היא אובייתא לפלחה מן פירי אילו  
סמיא דאחרייהא מימר ביי לנטורה דיהי קיים וקטיל  
בשכילי ארתא דמי לעלקמא דאמי : א ואדם יבע את  
חורה אמתיה דמורה חמירה למלאכא ואעצרת וליברת  
על קון ואמרת קניתי לנבכא ית בולאקא ביי : כ ואוספת  
למילד מן בעלה אדם ית מיקומיה וית תכל ונתה תכל  
רעי ענא נמון חנה ובר פלח בארעה : ג ונתרה ססוף  
ימיה בארבעסר גניסו ואיתי קון מציבא דארעה מנדכע  
כינא קרפן בכוביא קדם יי : ד והקל איתי אף היא

מכילל

אשר תאכלו : (כב) (כאחד ממנו) בא פחה כלוגם  
בלא סמיכות כי אין על המס סמיכות :  
הז כאדם היה פירוש כתוב לפי דעתי הוא הנה האדם  
היה כאחד ממנו בעל כמירה וככה כמירתו כבר אכל מען  
דעת טובה וזעתה פן שלם ידו וזמר והדרי אשירם קן  
כאדם היה קודם טחולו כאחד ממנו הרוחניים כדיעת הטובה ורע  
ידיעה שכלית ועתה שחל מן העץ ונתעסק כדיעה חושית  
וחסר ככר ינא מן הסווי דשלמות שיה מתיכלו מייס  
תמידים ולכן אין רחוי שיכל עוד מען המייס ועל כן  
ישלחו ונוסר :  
(פ) ושלח ירו - ענינו שמה : (ג) (וישלחה) - ענין  
דגירוש והוא קרוב לענין שילוח : (ד) (להט החרב) -  
לפי שהחרב דומה ללהט בחתלה נקראת כוכענין כחוסן  
להט חרב וכרב חניר : (לשמור אדרך עין החיים) -  
שלא ילך אדרכו כו :  
ד קניתי יש קנין שאין שם מכירה ולא דמיים כמו  
זה והדרגים לו זכר פירוש המצאתי בעולם

איש שלא היתה כריאתו כאחד ממנו וקמתו עם השם כי  
הוא שם בו הלכו שגפת בו  
או טעיתו קין לה וכן מרס גשמה וקמתו כענין כריאת  
אנקלום קדם ס' : יד קונה שמים וארץ כלומר  
שהמציא את העולם וסמכה  
המעשה לעצמה לפי שהיא עקר המצאת הולד ובכשרה  
נוצר והולד עד שיצא : (ב) (עובד אדמה) - לרוב צורך האדם  
לא האדמה ושיצריך שיהיה מתעסק בה המיד הוא אליה כעבד  
לפני אדניו : (ג) (מנחה) שרשו מנח והראיה כד  
שנהגו לקרא במשנה קנחורת המס בשוא כל המקורות  
כאורת מנחה המס בשוא להורות כי שרשו  
מנח כמו שפחה שמלך ואלו היה שרשו נחה והמס נוספת  
היה ראוי לקרא מנחות המס בחרק כמו מנחות או בפתח  
כמו בראור צ"ט וכן בסימן ק"י כתב  
כתבנהו כשלמים במשקל שמלך והוא  
הנכון (ד) (ומחלתו) - נכון הוא שיהיה שם התאר  
כתרונמו



וישע יהוה אל-הבל ואל-מנחתו : ה  
 ואל-קין ואל-מנחתו לא שגרה ונחר לקין  
 מאד ונפלו פניו : ו ויאמר יהוה אל-קין  
 למה חנה לך ולמה נפלו פניך : ז הלוא  
 אם-תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח  
 חטאת רבץ ואליך תשוקתו ואפה תמשל-  
 בו : ח ויאמר קין אל-הבל אחי ויהי  
 בהיותם בשדה ויקם קין אל-הבל אחיו  
 ויהרגהו : ט ויאמר יהוה אל-קין אי-הבל  
 אחיך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי :  
 י ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צעקים  
 אלי מן-האדמה : יא וצמה ארור אתה  
 מן-האדמה אשר פצתה את-פיה לקחת  
 את

הוא מבכירי עגיה ומשמנינהון והותרענא  
 מן-קדסין בהבל ובתיקרבתייה : ה ובקין  
 ובתיקרבתייה לא הנה-בענא ותקיף לקין  
 לחרא ואיתבבישו אפיה : ו ויאמר יי  
 לקין למה חקיף לך ולמה אתבבישו אפך :  
 ז הלא אם תוטיב עובדך ישתביק לך ואם-  
 לא-תוטיב עובדך ליום-דינא השאך נטיר  
 דעתיד לאיתפרעא-מיך אם לא תתוב ואם-  
 תתוב ושתבקיך : ח ויאמר קין להבל אחותי  
 ומה במתוהיון בתקלא וקם קין על-הבל  
 אחותי וקטליה : ט ויאמר יי לקין אי-הבל  
 אחיך ויאמר לא ידענא הנטר אחי אנא :  
 י ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צעין-  
 בעתידין למיפק-מן-אחוד קבלין קדמי מן  
 ארעא : יא וקען ליט את מן-אדמתא דפתחת את-פיה לקחת  
 את

ידך

רשי

אלישעו אלישעו וכן (איוביד) שעה מעליו פנה מעליו : וישע - ירדה אל וליטת מנחתו : (ז) הלא אם חטיב פתגמו  
 פירושו : לפתח חטאת רובץ - לפתח קברך חטאך שאור : ואליך תשוקתו - של חטאת הוא יצר הרע תמיד שוקק ונתחלה להכניף :  
 ואפה תמשל בו - אם תרצה תתנכר עליו : (ח) ויאמר קין כנס עמו בדברי ריב ונאלץ להתעלל עליו להרגו ויש כוח מודשי  
 אנדה אף ויטובו של חקדח : (ט) אי-הבל אחיך - לכסית עמו בדברי נחת אולי ישיב ויאמר לי הרגתי וחסלתו : ר'א  
 ידעתי - כעסה כגונב דעת העליונה : השומר אחי - לשון תימה וכן כל ה"א הנקודת כחשף פתח : (י) בדמו אחיך - דעו  
 ודע זרעיתו ד"א שגשה בו פלגים הרבה שלא היה יודע מתיקב פשוט ונאלץ (סנהדרין לז) : מן האדמה - יותר מזה שנתקלה היא  
 כבר בעונה ונס כוח הושיפה לחטא : (יא) אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך ונ' ונגט מוסף להקלל אתך לא תוסף  
 ת

מכלל יופי

אל-חפן אל-מנחתם : (ה) (פניו) - גקראו מן לפי  
 שהם פונות הנה והנה : (ז) (שאת) - בא בענין חמהילה  
 ההסריתה בדובר אם תיטיב  
 מעשיך יהי לך ספרה וסליח  
 העון הוא נשיאתו ונטירתו  
 מעל האדם - וראב"ע פירש  
 שאת ענין נשיאה לפי שאמר  
 שנקלו פניו אמר לו הלא אם  
 תיטיב חשא פניך תמורת מה שגפרו או אשא פני ארליך :  
 תשוקת

בתרגומו ומשמנינהון ויאמר לשמן קלב בפלם קלך עקר  
 שהם שמות החוואר : (ומחלבהן) - בא חסר  
 יוד הרבים עם הכניו כן כתב בסיון ה' וכס' ו' וכתב ומחלבהן  
 כמו ומחלבן ואפשר שיהיה ומחלבהן רבים ואף על פי  
 שהויה חסר יוד הרבים נשארת במבטא התנועה - וכן  
 בסיון פ"ט ואפשר שיהיה ומחלבהן רבים לפי שהכות  
 בצריואף על פי שאין בו יוד הויה חסר יוד הרבים  
 כמו שכאן במקומות רבים חסר יוד הרבים : (וישע)  
 ענינו ויפונן לא שעה לא שנה כדרך שאמר כעלכר י'



מבשרי עגא ומפטימיהון ותורה בעגא קדם יי יסבר אפיו  
 בהבל ובהקרבניה : ה ולקחו ובהקרבניה לא סבר אפיו  
 והקמיו למזו בחדא ואיתקבשו אקונין דאפוהי :  
 ו ואמר יי לקחו לכה מקיף לד ולמה אתקבשו  
 אקונין דאנפך : ז הלא אב מיטיב ועובדך ישקביק  
 לד חודך ואין לא מיטיב עובדך בעלמא הדיו ליום דיגא  
 בקא חטאך נטיר ועל פרעי לביך חטאך רביע ובידך  
 מקרית דשומיה דיצרא בישא ולוונד יהי מתגרה ואנת  
 תהא שליט ביה בין למנפי בין למחטי : ה ואמר  
 קון לנת הכל אחוהי איהא ונפיק מרוון לברא ותורה פד  
 נפיק מרווהון לברא עני קון ואמר להבל מסתבל אגא  
 דכבתמין אתקרי עלמא אכל לא בפירי עובדיו טבין הוא  
 מקבר ומתיב אפיו אית קדינא מן גברל סרה אתקבל  
 קרבנך וקרבני מני לא אתקבל כבענא עני הכל ואמהלמנו  
 כבתמין אתקרי עלמא וקפירי עובדיו טבין הוא מדבר  
 ומסב אפיו לית קדינא ועל בתו פירי עובדיו טבין מדבר  
 ותדמין לדבר אתקבל כבענא קרבני עני קון ואמר להבל

לית דין נלית ביש נלית עלם אתבו ונלית למיפן אגר טב  
 אית דין ואית דין ואית עלם אחרו ואית למיפן אגר טב לצדקמא וקא  
 חזי מתנענעו על אנפי ברא וקם מן על הכל אחוהי נקטליה : ט  
 אחרו ואמר לא יבענא נלקמא נטיר אחי אגא : י  
 קדמי בן ארעא : יא וקצו תלף תקטלמיה לייט אפ מן ארעא דקפתת ית פוקא וקבילת ית דמי דאחרו קון ידך :  
 וברקדיו :

מכלל יופי

(השוקרנו) ענין רואוה ותשוקתו שכל החטאת והטעם  
 וחשק :  
 אכל אתה חס תרעה תמשל בו כי הכתורה כידך . וטעמיס כי  
 על הכל באמר והוא טעם לת"ט למה חרה לך על הכל כיון שתשוקתו  
 חליק והוא טעם חל משועתך ולמה כחן משל עליו :  
**לפתח** חטאת רוכן . יטעמיס לפתח ביתך חטאתך  
 רוכן להכשילך בכל דרכיך . ורש"י כתב לפתח קברך  
 חטאתך שמור ליום הדיו וכן ת"א ליום דינא חטאתך נטיר דעיתך  
 לחיתפרעא מניך . ורלב"ג אמר כי חטאת כמי לניר כרע וטעם  
 לפתח שהוא תמיד טוכן אלו נראשיתו להחטא ולהשיאו כטעם  
 כיצר לטן האדם רע ומעוררו :  
 (ה) ויאמר קן חל הכל אחיו . לא מורס מה אמר לו ואפשר  
 שמור לו שיגאויחד השדה . או אמר לו דברי  
 תוכחות . ואיגורחות ט"ל למה גסאויסו ה"ל על אודותיו כבי

שיחטוב הכל שכבר סרה עברתו מוננו וכן היה שהוא לא נשמר וכאשר  
 מלאו כסדה ימידי הרגו . והכפר אמר לנלך הכתר שעל ארץ  
 ישראל נפלה הקטטה כטעמיס ויי רמסיה וויי מהס ישלח תחת  
 אכיו לכוסגולה להדבק בענין האלוי . וקתב יוספון כי היה הכל  
 בן מלאה טנה כשנהרג :  
 (ויקס קון אל הכל אחיו) . אל כמנו על וכן ימקאל ית אל  
 ההרים לא אכל : (ט) (אי הכל אחיך) הוא לפתיחת דבריס  
 כמו שאמר לארס איכה : (י) (קול דמי) הרבוי כמו ויקרא כ  
 דמיובו ויאמר בלשון יחיד ובלשון רבים בלשון יחיד לפני  
 שהוא אחר ובלשון רבים לפני שארבע הלחות מעורבות בו .  
 ודעת המהרג כי אמר בלשון  
 רבים על בניו העתידין לצאת  
 ממונו שהרגם דם זרעיק  
 דעתידין למפק מן אחוד : (יא)  
 (מן האדמה) . כפסוק הבא  
 אחריו



את דמי אחיך מידך : יב כי תעבד את האדמה לא תתקף תתכחה לך גע וגד תהיה בארץ : יג ויאמר קין אליהוה גדול עוני מנשוא : יד הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתך והייתי גע וגד בארץ והיה כל מצאי יחרגני : טו ויאמר לו יהוה לכן כל הרג קין שבעתים יקם וישם יהוה לקין אות לבלתי הקמת אחו כל מצאו : יו ויצא קין מלפני יהוה וישב בארץ נוד קדמת עדן : יז וידע קין את אשתו ותהר ותלד את חנוך ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך : יח ויולד לחנוך את עידן ועירד ילד את מהויאל ומהויאל ילד את מתושאל ומתושאל ילד את למך : יט וינקה לו למך שתי נשים שם האחת

חמישי

ידך : יב ארי תפלה ותאדמתא לא תוסיף למיתן חילה מטלטל וגלי תהי בארעא : יג ואמר קין קדם יי סני הובי מלמשבק : יד הא תריכתא יתי וימאדון מעל אפי ארעא ומן קדמך לית אפשר לאטמרא ואהי מטלטל וגלי בארעא ויהי כל די שכיניני וקטלעני : טו ואמר ליה יי בכן כל די קטול קין לשבעא דרין יתפרע מגיה ושוי יי לקין אתא בדיל דלא למקטל יתיה כל די שכינייה : יו ונפק קין מן קדם יי ויתיב בארעא נליו ומטלטל דהוה עבידא לוחי מלקדמין בנתא דעדן : יז וידע קין את אשתו ויעדיא וילידת ית חנוך ונתה בני קרתא וקרא שמא דקרתא בשום בריה חנוך : יח ואיתליד לחנוך ית עירד ועירד אוליד ית מהויאל ומהויאל אוליד ית מתושאל ומתושאל אוליד ית למך : יט ונסיב ליה למך תרתין נשין שום תרא עדה ושום תניתא

צלה

דשי

פת כמה : (ס) הכל דבור אחד ענין האדמה ע"כ : (יב) נעוטר • אין לך רשות לדור במקום אחד : (יג) גדול עוני מנשוא • בתמימה אתה טוען עליונים ותחתונים ועוני אי אפשר לטעון (כד) (ב"ר) : (טו) לכן כל חורג קין • זה אחד קין המוקדמות שקראו הכהנים ורמזו ולא פירשו לכן כל חורג קין לשון גערה כה יעשה לו כן וכן עובדו ולא פירש עובשו : שבעתים יקם • אינו רוצה להקס עוקן עכשו ולסוף שבעה דורות אפי נוקס נקמתי וממנו שיעמוד למך מוכני בניו ויהרגו • וסוף הנקרא שאתר שבעתים יקם וכיח נקמת הכל עוקן למדנו התחלת מקרא לשון גערה היא שלא תהא כריה מוקתו וכיחא בו (שמואל ב' ה') ויאמר דוד כל חכהי כוסי ויגע בלגו ולא פירש מה יעשה לו אכל דבר הכתוב כריתו כל מכה יכוסין ויגע בלגו ויקרב אל השער ויכשום זאת העורים וגו' וגם אותם יכה על אשר חמרו בעוד והכסף לא יכא דוד אל תוך הכית החכה את אלו אפי חששו ראשו ושר כאן קצר דבריו וכדברי הימים פירש יהיה לראש ולשר : וישם ה' לקין אות • הקק לו אות מסמו במלכו : (ס) א דבר אחר כל מוצאי יחרגני הכהמות והחיות אכל בני אדם עדיין לא היו שירא מהם רק אכיו ואלו ומהם לא היה ראש שירגו • אלא אחר עיד עכשו היה פחדתי על כל החיות כח"ש ומוראם וכו' ועכשו כשכיל עון זה לא יראו מונני החיות ויחרגוני מיד וישם ה' לקין אות החויר מוראו על הכל : (יז) ויצא קין • יצא בהכנעה כגונב דעת בעליונה : בארץ נוד • בארץ שכל הנוליס נדיים שם : קדמת עדן • שם גלה אכיו כסגור שנגן עדן שאתר וישן עקדם לנגן עדן לשמור את שירת דהן וכו' ונגן שישלחווי שיהיה אדם שם ומצינו רוח חודמית קולטת ככל מקום את הרנחיים שאתר (דברום ד') או יכדיל משה וגו' מוראם שום • דבר אחר בארץ נוד כל מקום שכולך היתה הארץ מודעוה תחתיו ובהריות אומרים סוף מעליו זה סגור את אחיו : (יז) ויהי • קין כוכה עיר ויקרא שם העיר לוכר כנחנוך : (יח) ועירד ילד • יש מקום שהוא חומר כוכר אוליד ויש מקום שהוא חומר ילד שהלידה משמסת שתי לשונות לידת האשה יע"ה בלגו חודיעת תולדות האיש חומר רחר בלגו כשהוא חומר הנגיד



יב" ארם הפלח ית ארעא לא חוסיף לכוין וזיל פירא לך משלט וגלי חדי בארעא : יג ואמר קמו קדם  
 יי פני פתי סרודי טלקסוקלא בכם יפקלא קמד לכשקליה יתיה : יד הא טרדה יתי יקיא דין מעל אנפי ארעא  
 קו קדמד באפשר דאיטמר ואיו אתי משלט וגלי בארעא כל זכי דישקחיני יקטלני : טו ואמר ליה יי הדי  
 קבו קר הקטיל קמו לשבעא דרין והפכע בנייה נרעם יי ער אפי בקמו יתיה מן שמא בכא ויקרא קמו דלא למקטול  
 יתיה קר דישקחיני באפשרותיה ביה : טז יתקמו מן קדם יי ויתבי בארעא טלטול גלוגיה דבור עבדא  
 עלויה קלקמין גגוניתא רעון : יז ויבצ קמו נתי אנתמיה וצדציר וילידת ית חנוך ובוה בני קרמא וקרא שום  
 קרמא בשום בריה חנוך : יח ואיתקלד לחנוך ית עירד ועירד אוליד ית מוחיאל ומויאל אוליד ית מוחישאל  
 ומתושאל אוליד ית לקד : יט וקטיב ליה לקד פתמינ גשין שום חנה ענה ושום תננתא צלה :

כוילדת

רש"י

הוליד כלשון הפעיל מדבר בלית האשה פלוגי הוליד את אשתו כן אובת כשהוא אומר ילד מדבר בוריעת האיש והוא כלעו אביו דיר  
 (כ"ה) (י"ט) זיקה לו למך - לא היה לו לפרש כל זה אלא למדנו מסוף הענין שקיים הקב"ה הכתבתו שאמר שבעתים יוקם קין עמד  
 לנעך לאחר שבולד בניס ועשה דור שביעי והרב את קין וזה שאמר כי איש הרגתי לפלעי וגו' : שהי נשים (ב"ד) קן היה דרכן של דור המבול  
 אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש או שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרון (ס"א איני) כדי שתעקר ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים ומכרת  
 גנוסה וקבלה כאלמנה והוא שפי' איוב (איוב כ"ד) רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא יטיב כמו שפורש באגדת חלק : עדה - היא של  
 פריה ורביה על שם שמונה עליו ומוסרה מאללו (ס"ז ומאללו) עדה תרגום של סורה : צלה - היא של תשמיש על שם שושפת

תמיד

באר רחובות דקרוקי רש"י

בוי"ו היסוף והיינו עבר הכלתי נשלים היה משמעו דככרה היה לו בניס וגם עכשו אכל השתא דכתיב והאדם ידע היינו עבר הככר נשלים  
 א"כ משמעו ככר ידע והוליד והיינו קודם שחטאו ונטרד וחטאו ונטרד לא ידע ולא ילד עד עכשו : כ"ד דלפי פשוטו דכינוח דלא חסר  
 בקרא ס"א התמיה ומשמעו דקאמר קין דכרו בניחותא גדול עובי מנשוא (מין זינד זיין דיר לו גרוש אפר טראגין) א"כ תקשה אתא  
 לשייסייה ורתמיה קא מרתח ליה כאלוק קר כמו ויכולתו למחול על עובותיו לכן קאמר רש"י בתמיה וכו' ורצה לומר דמדרך המקרא להשמיש  
 ולקסיר ס"א התמיה והכו הוא כאלוק כתיב הגדול עובי מנשוא עובי מנשוא וכן אמר קין הגדול ותמיה איכה מתקיימת היא וכו' (דוא טראגסט  
 עלוינס ותחזונים) ועוני א' אפטר לטעון (אוב' מייני זינד ווערין דיר לו שווער זיין נפר טראגן (כלומר) זיא ווערין דיר דאך ניט לו שווער  
 זיין לו פר טראגין) ולפי זה פירסיה קין להמקום כ"ה : כ"ה דלפי פשוטו מייירי מלת ירד מענין לידה ממש תקשה היאך סיך ענין לידה  
 בא"ש (טוט דען איין מאן גווינקן איין פרויא גווינט) לכן קאמר רש"י שהלידה משמשת שתי לשונות לידת האשה וריעת האיש כשמיירי מלידה  
 ממש לא יתכן בא"ש לומר כי א"ש הוליד כלשון הפעיל (ערה האט מאכין זיין פרויא גווינקן איין זון אדר איין טאכטיר) אכל כשמיירי

מוריעת

מכלל יופי

<p>אחריו יפרש הקללה כלו' מן האדמה הבא לך הקללה שלא          תוסף תת כוחך לך : (יג) (גדול עוני מנשא) ענינו עונש          העון כלו' גדול הוא עונשי מנשא אותו ומסבלו : (יד) (ונד)          ענין הטלטול : (טו) (שבעתים יקם) ר"ל נקמות רבות          יוקה ממי שיהרגוהו          והלקמות הרבות הם חליים          שונים זרה מזרה ואחר כן          המיתה ולא ירצה לומר          ישעיה דוקא כי שבע          ויטעני יבאו לך השבון          שאינו חשבונו אלא יתור          ויבאו כן בזה החשבון ר"ל          ישבלי ימי עולם שביעות :          (טז) (מלפני יי) צריך          יל' התפונן היאך בא המים          ותלמד בשמוש באחד ורה</p>	<p>ישראל לאמר אם כרך תכרכמי          לא פירש מה יעשה אם יביאה'          את אשר שאל :</p> <p>והוא הן והאדמה הקרובה לו שהיתה מקום קבול השביעה          ומקום הנבואה כי באורו מקום היה מדבר רוח הקדש עם          אדם ואשתו ועם בנייהם ואחרים כן ובלם קרובים למבין :          (בארין נוד) : שם ענין הנוד ידוע . ובפירוש נח במקום          למקום עד שישב לו ממזרה עדן רחוקה במקום שהוא בו          אביו ואמו : (יח) ומהיאל-          וים אימרים שהלך לארץ הודו          וחלי שלכך נקרא הודו מלשן          כנור ונס אינדיה"ה נופל על          זה הלשון :</p>
---	--

אזננה



האחת עדה ושם השנית צלה : כ ותלד  
 עדה את-יבגל הוא הנה אבי ישב אהל  
 ומקנה : כא ושם אחיו יובל הנה  
 אבי כל-תפש כנור ועוגב : כב וצלה גם-  
 הוא ילדה את-תובל קין לשש בל-הרש  
 נחשת וברזל ואחות תובל-קין נעמה :  
 כג ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמעון  
 קולי נשי למך האזנה אמרתי כי איש  
 הרגתי לפצעי וילד לחברתי : כד כי  
 שבעתים יקסקין ולמך שבעים ושבעה :  
 כה וידע אדם עוד את-אשתו ותלד בן  
 ותקרא את-שמו שת כי שת-לי אלהים  
 זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין :  
 כו ולשת נסיהוא ילד-בן ויקרא את-  
 שמו אנוש אז הוחל לקרא בשם יהנה :  
 ז א ונה ספר תולדת אדם ביום ברא  
 אלהים אדם בדמות אלהים עשה אתו :  
 ב זכר ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא  
 את

ששי ה

אדם ביומא דברא יי אדם בדמות אלהים עבר יתיה : ב דבר ונקבא בראנון וברוך

צלה : כ וילדת עדה ית-יבגל הוא הנה  
 רבהון דיתבי משכנין ומרי בעיר : כא  
 ושום אחוהי יובל הוא הנה רבהון דכל-  
 דמענן על-פום נבלא וידעי-ומר פינורא  
 ואבובא : כב וצלה אף-היא ילדת ית-  
 תובל קין רבהון דכל דידעי-עבדת נחשא  
 ופרזקא ואחתייה דתובל-קין נעמה : כג  
 ויאמר למך לנשוהי עדה וצלה שמעון קלי  
 נשי למך אציתא למימרי לא-גברא קטלית  
 דבדיליה אנא סביל הובין לממת וצאף-  
 לא-עולימא הבילית דבדיליה ושת-צי-  
 זרעי : כד ארי-לשבגה דרין איתליאו  
 לקין הלא-ללמך בריה שבעין ושבעא :  
 כה וידע אדם עוד ית-איתתיה וילדת בר  
 וקרת ית-שמה שם ארי אמרת יחב לי  
 יי בר אותנן חלף הבל דקטליה קין : כו  
 ולשת אף-הוא איתיליד בר וקרא ית-  
 שמה אנוש בכך ביומיהי חלו בגי-אנשא-  
 מלצלאה בשמא דיי : א דין ספר תולדת  
 יתהון

רשי

אמר כלל דברי אנדה בס"ר : (כ) אבי יושב אהל ומקנה . הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות ויושב אהלים חדש כאן  
 וחדש כאן בסביל מרעה לאנו וכסבלה הערעה בנוקס זה הולך ומוקע אהלו בנוקס אחר . ועודרס אנדה כונה בתים לע"ה כמה דלת  
 אחר (יחזקאל ה) סמל הקנאה המקנה וכן אחיו תוסס כנור ועוגב לומר לע"ה : (כב) תובל קין . תובל אומנותו של קין .  
 תובל לשון תבלין תובל והתקין אומנותו של קין לעשות כל-יין לרנחמים : לופיש כל הורש נחשת וברזל . מחדד אומנות נחשת  
 וברזל כיון (איוב טז) ילעוש עיניו לו . תורש חימו לשון פועל . חלף לשון פועל ככרי שהרי נקוד קין קטן וטעמו למטה כלומר מחדד  
 ונחמסה כלכלי אומנות נחשת וברזל : (כו) נעמה . היא אשתו שלכח בס"ר : (כג) שמעון קולי . שהיו כש"ו פורשות עומנו מתמיש  
 לפי שהרג את קין ואת תובל קין כנו שהיה למך סומא ותובל קין מוסכו ורחא את קין ונדה לו כמיה ואתר לחייו למסוך נקסת זכרגו וכיון  
 שידע שהוא קין וקני הכהקף חלף וספק את כנו מיניהם והיו נשיו פורשות ונאמרהו אמיסון : שמעון קולי . לפי שנת-לי לתמיש וכי  
 איש אור הרגתי לפנעי הוא כהרג וכי את פנעתי ימיר סיהא הפנע קרויעל עמי וילד אשר הרגתי לחבורתי כהרג כלומר ע"י חבורתי  
 בתמיש והלא שונג את ולא ימיר לא זכו פנענו לא זכו חבורתי : פצע . נכתב חרס אוחין מקא"דורא כללן לענו : (כד) כי שבעתים יקסק קין .  
 קין שהרג מיר כתלה לו עד שבעה דורות אתי שהרגתי שונג לא כל סקן שיאלה לי שטיעית הרסה : שבעים ושבעה . לשון רכוי  
 טעיות